

rastao, uspio je mirnim putem reintegrirati Hong Kong u sastav Kine te je lansirao Narodnu Republiku u sam vrh međunarodnog poretka. Spretno je vladao Kinom sve do početka 21. stoljeća, kada je odstupio s mjesta predsjednika Komunističke partije u nadi da će tako omogućiti novim generacijama da nastave njegov put.

Osamnaesto poglavlje Kissingerove knjige čine njegova razmišljanja o budućnosti globalnog poretka u kojem Kina nedvojbeno ima sve važniju ulogu. Bilateralni odnosi Narodne Republike i Sjedinjenih Država nakon Zeminova odstupanja svedeni su na formalnost. No iako je tako, smatra Kissinger, obje su države svjesne važnosti suradnje, obje su previše posebne da bi se promijenile, obje su iznimno važne da bi zanemarile jedna drugu te prevelike da bi samostalno dominirale međunarodnom scenom.

Značenje Kissingerove knjige "On China" ne treba posebno naglašavati. Kina je jedna od najbrže rastućih ekonomija na svijetu čiji utjecaj u kreiranju budućeg globalnog poretka neprekidno raste. Proučavanje Kine i njezine diplomacije svakako je investicija za budućnost. Također, Henry Kissinger jedan je od najznačajnijih diplomata suvremene svjetske povijesti koji je odigrao izuzetno značajnu ulogu u kreiranju suvremenog političkog poretka. Njegova analiza Narodne Republike Kine daje posebnu važnost knjizi, tako da bih je svakako preporučila svima koji su zainteresirani za problematiku međunarodnih odnosa.

Tea Trubić

Fakultet političkih znanosti, Zagreb

Prikaz

Lawrence Freedman
i Jeffrey H. Michaels (ur.)
**Scripting Middle East Leaders:
The Impact of Leadership
Perceptions on US and UK
Foreign Policy**

Bloomsbury, New York i London, 2013, 230 str.

Pred nama je knjiga, odnosno zbornik radova *Scripting Middle East Leaders: The Impact of Leadership Perceptions on US and UK Foreign Policy*. Rezultat je konferencije održane na King's Collegeu u Londonu u lipnju 2011. godine i važan je doprinos proučavanju britanske i američke vanjske politike prema Bliskom istoku. Uvriježeno je mišljenje da su američka i britanska vanjska politika prema Bliskom istoku isključivo realističke, odnosno da se sve vrti oko nafte. Međutim, ova knjiga daje nešto drugačiji pogled. Objašnjava kako percepcije američkih i britanskih lidera, ali i javnog mnijenja, utječu na oblikovanje strateških scenarija prema Bliskom istoku, iako primijenjena metodologija može objasniti daleko širi spektar vanjskih politika. Najveći je naglasak, dakle, na osobnim stavovima zapadnih političara prema bliskoistočnim liderima te kako oni utječu na vanjsku politiku. Knjiga se sastoji od 13 poglavlja, od kojih su prva tri metodološka, dok ostalih 10 pokazuje američke i britanske percepcije 10 bliskoistočnih lidera od Hladnog rata do danas.

U prvom poglavlju Lawrence Freedman piše da je nakon Drugog svjetskog rata postojalo pravilo da Sjedinjene Države i Velika Britanija uspoređuju moguće i stare neprijatelje s Hitlerom. Macmillan je tako u svojim osobnim spisima okarakterizirao Nasera, a George H. W. Bush Sadama Husaina. U tim se slučajevima naglašava analogija sa samitom u Münchenu 1938. godine. Drugim riječima, put u rat je izvjestan ako se s diktatorom ne obračuna. Tako je za Veliku Britaniju Suez 1956. bio još jedan München, jednako kao Kuvajt za Sjedinjene Države. Freedman želi naglasiti da prethodna iskustva imaju velik utjecaj na kreatora javnih politika i da oblikuju naše poglede na svijet, stoga prethodni scenariji utječu na emotivno ponašanje elita. Elite nemaju uvijek sve potrebne informacije, a nove informacije često uklapaju u već postojeće percepcije. Drugim riječima, političke elite nisu samo racionalni akteri, već upravo suprotno, kognitivno su pristrane. Svi ljudi posjeduju usađene kognitivne konstrukte koji im olakšavaju snalaženje u kompliciranom svijetu i bez kojih ne bi mogli funkcionirati.

Janice G. Stein u drugom poglavlju fokusira se na, po njezinu mišljenju, dva središnja koncepta – “prijetnju” i “percepciju”. Stein naglašava kako racionalisti zanemaruju ključnu varijablu, odnosno dinamiku percepcije prijetnje. Istraživanja Iračkog rata 2003. godine pokazuju kako je racionalistički pristup nedovoljan te zahtijeva komplementarna psihologijska istraživanja percepcije prijetnje i procesa donošenja odluka. Racionalistički pristup dovodi do “usađivanja” racionalnog ponašanja u međunarodnoj politici i odbacivanja vrlo vidljivih i jasnih dokaza da i emocije (pogotovo strah) mogu biti motiv za rat.

Jeffrey H. Michaels u trećem poglavlju naglašava kako se vanjske politike Sjedinjenih Država i Velike Britanije prema Bliskom istoku nakon Drugog svjetskog rata razlikuju. Za Sjedinjene Države i Ujedinjeno Kraljevstvo ne postoje standardizirani “prijatelji” i “neprijatelji”. To često ovisi o različitim predsjednicima i premijerima na vlasti te njihovim osobnim stavovima o pojedinim liderima na Bliskom istoku. Percepcije pomažu kreatorima vanjskih politika u konstruiranju pogleda na svijet, ali utječu i na njihovo ponašanje jer djeluju kao “scenariji” za vanjsku politiku. Da je Al Gore primjerice pobijedio na izborima, možda rata u Iraku ne bi bilo. Važno je promatrati psihološke profile aktera jer oni nisu nužno racionalni prilikom odlučivanja.

U četvrtom poglavlju Nigel Ashton pokazuje kako je britanski premijer Macmillan, unatoč izvještajima britanskog ambasadora iz Kaira, percipirao Nasera kao Hitlera. Najveća je razlika između dvojice britanskih premijera, Macmillana i Edena, bila rasprava je li Naser više arapski Hitler ili arapski Mussolini. I Eden i Macmillan su politički sazrijevali tridesetih godina prošloga stoljeća, što objašnjava njihove percepcije diktatora. Tek nakon Naserove smrti britansko-egipatski odnosi mogli su se popraviti. Eisenhower je pak na Nasera gledao kao na “Dillingera Bliskog istoka”, gangstera s kojim se može surađivati. Njegove percepcije bile su oblikovane hladnoratovskim okolnostima, stoga je najvažniji cilj bio ne dopustiti da Egipat padne u ruke Sovjetima.

U petom poglavlju Dina Rezk pokazuje kako je Washington podcjenjivao Sadata, smatrajući da on nema karizmu svog prethodnika. U Washingtonu se vjerovalo da će na njegovo mjesto ubrzo doći neki no-

vi, karizmatičniji vođa. Međutim, nakon 1973. to se mijenja, a Sadata se počinje smatrati istinskim liderom, iako ga se i dalje uspoređivalo s Naserom.

David P. Houghton u šestom poglavlju opisuje američke percepcije, iako u manjoj mjeri, šaha Reze Pahlavija i Homeinija. Amerikanci su šaha smatrali “superšahom”, toliko moćnim da ne može pasti, a Carter je Iran smatrao “otokom stabilnosti” na Bliskom istoku. Homeini je pak prošao kroz tri faze percepcije. U prvoj ga se smatralo potpuno nevažnim. U drugoj fazi, Homeinijevim dolaskom u Pariz 1978. stvorila se slika o njemu kao “osobnosti sličnoj Gandhiju”. Međutim, nakon 1979. i talačke krize u američkom veleposlanstvu percepcija se u potpunosti mijenja, pa Homeini postaje “ludi mula”. Sve su te percepcije zanemarivale Homeinijev pragmatizam i činjenicu da je nadmudrio unutarnje i vanjske neprijatelje.

William Quandt u sedmom poglavlju pokazuje kako se u periodu Nixona i Kissingera Arafata smatralo osobom s kojom se ne može pregovarati. Za vrijeme Cartera te se percepcije pomalo ublažavaju i Arafata se nastoji posjesti za pregovarački stol. Clinton je pak bio prvi američki predsjednik koji se s njim sreo licem u lice. Iako je u početku Arafat bio jedan od najčešćih gostiju Clintonove Bijele kuće, kasnije ga Clinton počinje smatrati lašcem. Nakon 11. rujna Arafat završava u “košu” s ostalim neprijateljima Sjedinjenih Država, a 2004. godine nitko iz Bushove administracije nije bio na njegovu sprovodu u Kairu.

Toby Dodge u sljedećem poglavlju pokazuje kako su Bush stariji i mlađi demonizirali Sadama, odnosno stvorili “sliku

dijaboličnog neprijatelja”. Ključna razlika između dvojice predsjednika bila je ta što je Bush stariji samo Sadama smatrao sotonom, dok je Bush mlađi tu percepciju proširio i na stranku Baas, što je na kraju i dovelo do projekta debasifikacije Iraka.

Peter R. Neumann i Fernande van Tets u devetom poglavlju pokazuju kako je od 11. rujna do svoje smrti Osama bin Laden prešao put od “najopasnijeg čovjeka na svijetu” do “neuspjeha”, od “uspješnog vođe” do “izoliranog samotnjaka”, od “*master-minda*” do “predmeta sprdnje” koji nije uspio pokrenuti transnacionalni sukob između običnih muslimana i Zapada.

David W. Lesch u poglavlju o Bašaru al-Asadu piše kako se nakon njegovog inauguracijskog govora smatralo da će odvesti Siriju u sasvim novom smjeru. No stvari su se ubrzo promijenile i SAD je zauzeo čvršći stav prema Siriji, smatrajući je malom terorističkom zemljom s kojom se lako može na kraj. Dolaskom Obame ta se percepcija popravlja sve do “arapskog proljeća” i krvoprolića u Siriji.

U trideset godina Mubarakove vladavine Egiptom, prema Rosemary Hollis, Mubarak se smatralo uspješnim arapskim vođom i istinskim saveznikom Sjedinjenih Država i Ujedinjenog Kraljevstva. No s vremenom je Washington počeo na njega gledati kritički, zahtijevajući postupne demokratske promjene. Nakon rata u Iraku Amerikanci polako popuštaju u tim zahtjevima, međutim “arapsko proljeće” i način na koji je Mubarak reagirao rezultirali su time da su ga Sjedinjene Država i Velika Britanija napustile. Hollis naglašava da je stil Mubarakove vladavine cijelo to vrijeme ostao isti, a da su se mijenjale percepcije Sjedinjenih Država i Velike Britanije.

Christopher Andrew pokazuje kako je i Gadafi "prešao dug put" u percepcijama Velike Britanije. Prvo je percipiran kao pretenciozni egocentrični diktator povezan s međunarodnim terorizmom. Međutim, nakon tragedije Lockerbie Gadafi malo-pomalo počinje ponovno graditi veze sa Zapadom. Nakon 2003. i potpunog odustajanja od svog nuklearnog programa Gadafi je rehabilitiran te postaje važan saveznik u borbi protiv Al Kaide Magreba. No reakcijom na "arapsko proljeće" uspio je na sebe navući gnjev Zapada i vojnu intervenciju NATO-a.

U posljednjem poglavlju Scott Lucas pokazuje kakvu je "enigmu" Ahmedinežad predstavljao za Bijelu kuću. Zbog njegova odbijanja da prizna Holokaust i sponzoriranja terorizma Washington ga je percipirao kao potencijalnog Hitlera. Za vrijeme Busha mlađeg postojala je ozbiljna opasnost od invazije na Iran. Ahmedinežad je zapravo bio "realističan političar", a unatoč javnom diskursu bio je voljan pregovarati s neprijateljima. Međutim, Amerikanci ga nisu tako percipirali. Najveći problem za SAD ipak je bilo to što im nije bilo potpuno jasno tko donosi odluke u Teheranu, Ahmedinežad ili Hamenei.

Ovaj zbornik radova izniman je doprinos bliskoistočnim studijima i međunarodnim odnosima općenito. Autori nas podsjećaju da vanjska politika nije uvijek racionalan proces te da percepcije i emocije često znaju imati značajnu ulogu u međunarodnoj politici. Na temelju svojih percepcija "oblikujemo" svijet oko sebe, a isto pravilo vrijedi i za kreatore vanjske politike. Međutim, kao i s mnogim zbornicima radova problem katkada zna biti njihova neujednačenost, što nije mimoišlo

ni ovaj zbornik. Iako većina tekstova polazi od biheviorističkog pristupa, neki autori "ubacuju" i konstruktivizam. Također, unatoč tome što bi tekstovi trebali objašnjavati percepcije američkih i britanskih političara, neki tematiziraju javno mnijenje ili medije. To nipošto ne znači da su oni slabije kvalitete, naprotiv. Međutim, urednici su ipak trebali više inzistirati na ujednačenosti tekstova u zborniku.

Borna Zgurić

Fakultet političkih znanosti, Zagreb

Prikaz

Ivana Jelić
Ljudska prava
i multikulturalizam

Pravni fakultet Univerziteta Crne Gore,
 Podgorica, 2013, 231 str.

Doba u kome živimo predstavlja polje ustanovljavanja, afirmacije, ali i kršenja ljudskih prava, a oblast ljudskih prava odavno nije u posjedu isključivo nacionalnih pravnih sistema, odnosno univerzalnost je njegova odrednica još od sredine prošlog vijeka. Sve to utiče na složenost i isprepletenost u pojmu, definisanju i ostvarivanju ljudskih prava, a dodatno proističe i iz činjenice da ona nijesu samo pravna, već i etička, kulturološka i politička kategorija. U mnoštvu radova na ovu temu rijetki su stvaraoci koji ljudska prava analiziraju sa posvećenošću, naučnom zasnovanošću i